

Akademia Finansów i Biznesu Vistula
z siedzibą w Warszawie

Streszczenie

Parafia łowska p.w. Matki Bożej Królowej Polski od poł. XVIII
wieku do końca XX wieku

mgr Sławomir Ambroziak
Dyscyplina naukowa: Historia

Promotor
Prof. dr hab. Mirosław Nagielski

Warszawa 2024

Streszczenie

Przedmiotem badań są dzieje parafii katolickiej w Iłowie na Mazowszu, w okresie od połowy XVIII w. do końca wieku XX. Praca podejmuje próbę rekonstrukcji dziejów parafii, wpisujących się w historię dziejów kraju, oraz regionalną historię wspólnoty lokalnej. To dzieje nie tylko budynków kościelnych, ale całej wspólnoty na tle wydarzeń religijnych i historycznych. Parafia to podstawowa jednostka organizacyjna Kościoła. Ma duży wpływ na mieszkańców podlegających wielu uwarunkowaniom – społecznym, gospodarczym, kulturowym, w tym religijnym, a w przeszłości jej funkcje były szersze niż dziś, i wkraczały w oświatę czy opiekę społeczną. Jednocześnie prowadzona przez stulecia praca w parafiach odegrała decydujący wpływ na kształt polskiej kultury narodowej.

Zachowując w badaniach na pierwszym miejscu organizację i funkcjonowanie parafii jako głównego ośrodka dominującej religii katolickiej na jej terenie w określonej cezurze czasowej (struktury organizacyjne parafii, podstawy materialne, duchowieństwo i członkowie społeczności współpracujący z parafią, budynki kościelne i wyposażenie samej świątyni, sprawy kultu parafialnego, zagadnienia demograficzne na obszarze parafii), praca ukazuje również jej wpływ na czynniki oświatowe, szerzej kulturotwórcze, i gospodarcze – np. kontakty z bliskimi większymi ośrodkami, jak Łowicz, Sochaczew, Gąbin, Płock.

Główna część dysertacji składa się z sześciu rozdziałów osadzonych w dziejach Iłowa. Każdy z głównych rozdziałów został wzbogacony fotografiami oraz aneksem do rozdziału, a w nim kopiami dokumentów, oraz fotografiami uzyskanymi z różnych źródeł, głównie z zasobów Archiwum parafii w Iłowie, oraz z prywatnych zbiorów będących w posiadaniu Iłowskich rodzin, oraz samego autora.

Rozdział I omawia położenie geograficzne Iłowa i okolic, i zarys dziejów ziemi iłowskiej na przestrzeni wieków. Dalej opisuje powstanie parafii, jej granice administracyjne, przedstawia początki osadnictwa współistniejących w przeszłości z parafią katolicką społeczności żydowskiej oraz ewangelickiej, a także opisuje wyposażenie parafii katolickiej w Iłowie które jest materialną podstawą egzystowania wspólnoty parafialnej. Na końcu Rozdziału znajdują się dzieje budowli sakralnych i przykościelnych w Iłowie.

W Rozdziale II dotyczącym lat porozbiorowych parafii aż do 1918 r. (1795-1918) zostały opisane misje duszpasterskie redemptorystów z samego początku XIX w., zasoby metrykalne parafii (ich stan i niektóre możliwe do uzyskania dane), dzieje gminy żydowskiej oraz parafii ewangelickiej wraz z ich społecznościami na terenie parafii katolickiej w Iłowie. Znajdują się tu również wiadomości o emigracji z ziem Mazowsza w drugiej połowie XIX w., o przejawach życia społeczno.-politycznego na przełomie XIX i XX wieku, a także o życiu kościelnym z lat poprzedzających I wojnę światową, ze szczególnym uwzględnieniem osoby i działalności ks. Józefa Podbielskiego, oraz o czasie I wojny światowej w życiu duchowym i społecznym mieszkańców obszaru parafii katolickiej w Iłowie.

Rozdział III opisuje parafię w okresie II Rzeczypospolitej, w tym życie kościelne po odzyskaniu państwowości przez Polskę w 1918 r., przywołuje pewne dane statystyczne, m.in. niektóre dane Spisu Powszechnego 1921 r., oraz Spisu Powszechnego z 1931 r., wyczerpująco pokazuje stan materialny parafii po I wojnie światowej, oraz opisuje wydarzenia kościelne, społeczne i polityczne w międzywojennym dwudziestoleciu.

Rozdział IV dotyczy tragicznych losów parafii i jej mieszkańców w latach 1939-1945, a więc podczas niemieckiej okupacji w okresie II wojny światowej. Przywołuje także znane, i te mniej znane, akcje Ruchu Oporu na terenie samej iłowskiej parafii, lub w jej pobliżu.

Lata 1944-1956 to czas opisywany w Rozdziale V, zaczynający się Reformą Rolną z 1944 r. i jej wpływem na wiejską parafię, m.in. poprzez ukazanie pracy powojennego proboszcza ks. Wacława Karłowicza na tle trudnych stosunków na linii państwo-kościół, oraz stanu materialnego parafii po II wojnie światowej. Rozdział kończą dzieje powojennych prześladowań jednego z członków AK, Stanisława Tomaszewskiego.

W Rozdziale VI przedstawiono dzieje parafii w Iłowie na tle wydarzeń społeczno-politycznych w Polsce w latach 1956-2000, pracę ks. Zdzisława Średzińskiego, oraz dzieje duchowieństwa parafii, służby kościelnej. Ukazano parafię w tak przełomowych momentach dla Polaków jak lata siedemdziesiąte, wybór Karola Wojtyły na papieża, okres stanu wojennego. Przedstawiono tu także opis tzw. małej architektury sakralnej na terenie badanej parafii, jak przydrożne figury i kapliczki wystawiane przez mieszkańców wsi i osad.

Należy ponownie wspomnieć że znaczną część społeczności zamieszkującej poprzez stulecia obszar parafii łowskiej stanowiła ludność żydowska, oraz ludność pochodzenia niemieckiego. Mieszkańcy ci poprzez swoją aktywność i różnego rodzaju umiejętności znacznie przyczynili się do rozwoju Łowa i okolic, w niektórych dziedzinach wręcz wiedli prym, a tym samym udział w nich Polaków był znacząco mniejszy. Tragedia dziejowa jaką była II wojna światowa sprawiła, że pomimo wspólnej egzystencji poprzez stulecia społeczności katolickiej, żydowskiej, oraz ewangelickiej, dziś obszar parafii łowskiej zamieszkują praktycznie sami Polacy.

O rozwoju życia religijnego w parafii łowskiej świadczy również troska wiernych o stan zabudowań kościelnych i ich wyposażenie, a także zaangażowanie parafian w działalność organizacji katolickich. Pomimo tak wielu trudnych i często tragicznych wydarzeń dziejowych, parafia w Łowie zarówno w sensie religijnym jak i materialnym, oraz kulturotwórczym, wykazała niezwykłą odporność dając przy tym każdorazowo wsparcie i punkt odniesienia, tak pomocne, a nawet często niezbędne przy zachowaniu kulturowej ciągłości pomiędzy pokoleniami. To zjawisko tym bardziej widoczne jest dziś, w czasach tak szybkiego rozwoju cywilizacyjno-technologicznego. Bez przesady można stwierdzić, że dzisiejsze nie tylko starsze, ale i średnie oraz młode pokolenie zamieszkujące Łów i okolice w dużej mierze i bez wpływu kulturowego nacisku uczestniczą w życiu łowskiej parafii.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Stawom Anbul". The signature is written in a cursive, flowing style.